

УДК 378.11.3-057.875]:792.8:796.012.23
 DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi50.316>

Терешенко Н. В.,
 orcid.org/0000-0001-7851-0068
 Медвідь Т. А.,
 orcid.org/0000-0003-3207-9983

ПЛАСТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК КОМПОНЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ХОРЕОГРАФА

У статті розглядаються педагогічна майстерність як аспект підготовки педагогів-хореографів. Авторами зазначено, що педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Одним з важливих чинників педагогічної майстерності є реальна дійсність, життєві спостереження.

Важливу роль відіграє здатність учителя, особливо вчителя-хореографа, проявляти свій внутрішній світ, зробити його чуттєвим і привабливим. Для передачі своїх почуттів учитель використовує жести, міміку, виразну позу, тобто індивідуальну пластику.

Серед розмаїття професійно-культурного потенціалу майбутнього вчителя хореографії особливе місце належить пластичній культурі, яку ми відносимо до показників педагогічної майстерності.

Пластична культура – поняття, що включає в себе знання про якості організму, навички й уміння, на основі яких при виникненні правильного самопочуття може виникнути органічна фізичних дій. Це поняття втілюється в гармонійності та виразності рухів і, що головне, у майстерному володінні тілом.

Важливою характеристикою пластичності вчителя є її мелодійність. Почуття пластичності складається з навичок, які формуються в процесі «переживання» руху. Це означає, що рухи й жести повинні гармоніювати з його зовнішністю, мовою, відповідати темі й стилю спілкування, а не драгувати чи викликати кепкування. Перше, що привертає увагу учнів у пластиці вчителя, – це постава, а потім невербальні засоби спілкування – міміка, пантоміміка. Постава – це звичне положення тіла, коли людина стоїть, ходить, сидить. Складовою постави є поза. Поза – є важливою частиною загального враження про вчителя не тільки з точки зору емпатії, але й з точки зору його особистого стану

У процесі педагогічного спілкування пластична культура виконує такі функції: мотивуюча, мобілізуюча, атрактивна (притягальна) та інтерактивна. Комплексно всі ці функції повинні допомагати викладачеві впливати на соціально-психологічний механізм сприйняття його як особистості. Досліджуючи пластичну культуру вчителя хореографії, авторки визначили її головні структурні елементи: технічна майстерність, особистісні якості, художнє виконання.

Ключові слова: вчитель-хореограф, пластична культура, педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвиток системи освіти, зростаючі вимоги до рівня загальнокультурної і спеціальної підготовки студентів ВНЗ зумовлені соціальними потребами суспільства в яскравій, самобутній, творчій особистості педагога, який досконало володіє навичками професійної майстерності, новими формами й методами підготовки майбутніх спеціалістів.

*© Терешенко Н. В.

*© Медвідь Т. А.

Фахова підготовка майбутніх педагогів-хореографів включає такий аспект, як педагогічна майстерність. У педагогічній науці поняття «педагогічна майстерність» трактується і як володіння професійними знаннями, уміннями, навичками, і як володіння прийомами й методами навчання й виховання, усією системою педагогічних умінь, а в більш широкому розумінні включає в себе розвиток професійних якостей особистості педагога, його психолого-педагогічну ерудицію, уміння в галузі педагогічної техніки, розвиток педагогічних здібностей [9, с. 84].

Суттєвого оновлення потребує підготовка майбутніх учителів хореографії, акцент у навчанні яких переноситься на розвиток культури мислення, почуттів, поведінки. Студент-хореограф – це особистість, яка має художнє обдарування, варіативне мислення, розвинуте почуття нового та прагнення його створювати. Поряд із соціально-гуманітарними та педагогічними знаннями він здобуває ще й спеціальну творчу хореографічну освіту. Особливість спеціальної підготовки майбутнього фахівця цього напрямку виявляється в безперервній творчій діяльності, без участі в якій оволодіння професією стає неможливим. Інакше кажучи, кожен студент-хореограф, з одного боку, є учасником традиційного, переважно репродуктивного навчального процесу, з іншого – виступає ще і як митець, здобуваючи певний рівень професійної майстерності та вносячи свою частку в розвиток культури.

Одним з показників педагогічної майстерності майбутнього вчителя-хореографа є пластична культура, що являє собою єдність внутрішньої та зовнішньої техніки, містить у собі злагодженість та гармонійність рухів, жвавість технічних процесів – здатність миттєво сприймати й відтворювати у фізичних діях певну ситуацію, виявляти внутрішнє самопочуття в кожний момент своєї дії [19].

Суттєвими показниками пластичної культури є, з одного боку, естетична характеристика фізичних даних, а з іншого – прояв культури поведінки особистості, що допомагає розвивати фантазію, творчу уяву, складає враження про фізичну й духовну красу, що загалом і становить сутність поняття «пластична культура».

Аналіз досліджень. Проблемі формування культури особистості вчителя присвячені роботи учених М. Бердяєва, Ю. Беренгарда, О. Запорожця, Е. Ільєнкова, С. Рубінштейна, В. Слассьоніна, С. Смирнова, О. Ухтомського, П. Якобсона, в яких розглядаються психологічні та методичні аспекти культурних, творчих здібностей та якостей.

Проблема формування педагогічної майстерності широко розроблена в педагогічних і психологічних працях Ю. Азарова, М. Громкової, І. Зязюна, Н. Кузьміної, М. Левіної, О. Мелік-Пашаєва, та ін., де розкриваються шляхи вдосконалення педагогічної майстерності в системі існуючої професійної підготовки вчителя. Процес підготовки майбутніх хореографів досліджували Т. Благова, С. Куценко, О. Пархоменко, Т. Сердюк та інші.

Мета статті: розкрити складові та значення пластичної культури як компоненту педагогічної майстерності майбутнього вчителя-хореографа.

Виклад основного матеріалу. Учені М. Верб та В. Куценко компонентами педагогічної майстерності вважають психолого-педагогічну ерудицію, професійні здібності, педагогічну техніку [1, с. 278].

Г. Різз доводить, що педагогічна майстерність – це вияв підвищеного рівня всіх якостей, котрими повинен володіти педагог, – це міра, уміння володіти знаннями, професійними якостями [18, с. 47].

Отже, педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Вимогою сьогодення є фахівець нової генерації, якому притаманні такі професійні якості: тезаурус і кругозір особистості (характеризують її пізнавальну місткість); інтелектуальний потенціал; діапазон інтересів (забезпечує рівень духовних потреб); світогляд (зумовлює соціальну спрямованість особистісної культури); уміння та здібності (визначають широту предметно-практичного й теоретичного досвіду особистості); прийняті особистістю норми й засвоєні методи діяльності (регулюють вчинки та дії); культура почуттів (характеризує розвиток і гуманістичну спрямованість емоційної сфери особистості, визначає емоційну насиченість її поведінки й діяльності). Усі ці якості виступають як показники педагогічної майстерності.

Одним з важливих чинників педагогічної майстерності є реальна дійсність, життєві спостереження. Вони живлять уяву педагога, визначають його професійність, спрямовують його фантазію. Розвиток педагогічної майстерності пов'язаний з освоєнням багатьох аспектів професійної діяльності. А як відомо, педагогічна майстерність виявляється в діяльності, вона характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених умінь, але й це не головне. Суть – в особистості вчителя, його позиції, умінні творчо діяти на високому професійному рівні. Творчість його виражається в потоці живого людського мовлення та в живих людських рухах. Якщо спостерігати за роботою талановитого педагога, то нас завжди полонить його природність, грація, уміння з першого погляду на аудиторію визначати міру спілкування з нею й багато чого іншого. Педагогічну дію треба не тільки розуміти, але й відчувати. У талановитих педагогів щаслива рівновага розуму й почуттів. Будучи керівником колективу, цілеспрямовуючи його діяльність, педагог, насамперед, повинен уміти володіти своєю поведінкою, пластикою. Як показує досвід, пластична розвиненість значно впливає на вдосконалення психічної діяльності учнів [6, с. 13]. У свою чергу, злагоджена психіка й пластика – ознака естетичної розвиненості, фахової досконалості. Знання, цілеспрямованість і здібності без умінь, без володіння засобами дії – не гарантія високих результатів. Майбутній педагог повинен уміти управляти собою й уміти взаємодіяти з колективом у процесі вирішення педагогічних завдань.

Одним з таких умінь є володіння своїм тілом, емоційним станом. Важливу роль відіграє здатність учителя, особливо вчителя-хореографа, проявляти свій внутрішній світ, зробити його чуттєвим і привабливим. Для передачі своїх почуттів учитель використовує жести, міміку, виразну позу, тобто індивідуальну пластику.

У наукових виданнях під пластикою розуміють: а) мистецтво ліплення, скульптура; б) гармонія, злагодженість рухів і жестів; в) сукупність рухів тіла, відповідно характеру й манері [13].

У сценічному мистецтві зустрічається визначення “пластика” як рівень професійної майстерності. Під сценічною пластикою розуміється зовнішній, фізичний (тілесний) бік сценічної дії як єдиного психофізичного процесу. К. Станіславський називав пластику «життям людського тіла в ролі». З цього приводу він писав: «В основі пластики бажано, щоб була присутня... внутрішня енергія. Це внутрішнє відчуття струменючої по тілу енергії ми називаємо «відчуття руху» [21, с. 343]. Пластика неможлива без душевного трепету, творчого хвилювання.

Педагог зі сценічного руху Г. Морозова трактує поняття «пластика» (від грецьк. *plastike* – ліпнина, скульптура) як видиму сторону сценічної дії, що реалізується у формі фізичних (тілесних) рухів актора [12, с. 52].

І. Кох зауважує, що пластика – це ілюстрація до психологічного портрета людини. Усі рухи, у кінцевому рахунку, починаються рухами нашого тіла, а їх краса залежить від культури нашої пластики [7, с. 27].

Дослідники звертають також увагу на психологічні аспекти пластики. Видатний психолог В. Райх доводив, що розслаблення “м’язового панцира” вивільняє енергію. При знятті затискачів вивільнюються емоції, а при задоволенні емоцій зникають затискачі. Він дійшов висновку (паралельно зі К. Станіславським), що «психологічний» та “м’язовий” затискачі – це те саме. Фізична або м’язова свобода педагога залежить від правильного розподілу м’язової енергії. М’язова свобода – це такий стан організму, за якого на кожне положення тіла в просторі або рух витрачається рівно стільки м’язових зусиль, скільки це положення або рух вимагають. Здатність доцільно розподіляти м’язову енергію – головна умова пластичності тіла. Вимога точної міри м’язових зусиль для кожного руху й для кожного положення тіла в просторі – головний закон пластики [17].

В. Нікітін вважає, що пластика – це психічне утворення, яке включає в себе «явища свідомості»: традиції, забобони, плани, бажання, потреби тощо, характеризується взаємозалежністю культури тіла й культури думки. У їх єдності та цілості домінує психічне над соматичним, яке, у свою чергу, опосередковується культурою соціуму. Усвідомлення пластичного образу де термінується філогенетично закріпленими біологічними законами відтворення собі подібного і сформованими в процесі онтогенезу особистості соціально-нормованими уявленнями (від особистісної збентеженості, рівня депресивності та успішності самореалізації) [14, с. 34].

У науковій літературі використовується також термін «пластичність», який розповсюджений не тільки в мистецтві, але і в багатьох сферах життя. Пластичність – це гнучкість, м’якість, схильність при обробці набувати певної форми (у промисловості). В образотворчому мистецтві пластичністю визначають виразність форм безпосередньо до кольору. У театрі пластичність – податливість акторського апарату [13, с. 56].

На думку І. Коха, пластичність – це особливість зовнішнього прояву, який характеризується мімікою – виразними м’язовими рухами обличчя, пантомімікою – виразними рухами всього тіла [7, с. 34].

Серед розмаїття професійно-культурного потенціалу майбутнього вчителя хореографії особливе місце належить пластичній культурі, яку ми відносимо до показників педагогічної майстерності.

Пластична культура – поняття, що включає в себе знання про якість організму, навички й уміння, на основі яких при виникненні правильного самопочуття може виникнути органік фізичних дій. Це поняття втілюється в гармонійності та виразності рухів і, що головне, у майстерному володінні тілом. Удосконалення організму на основі пізнання процесів, що в ньому відбуваються, базується на наступних закономірностях мистецтва: «Усе, що здійснює мистецтво, воно здійснює в нашому тілі й завдяки нашому тілу» [3].

Важливою характеристикою пластичності вчителя є її мелодійність. Почуття пластичності складається з навичок, які формуються в процесі «переживання» руху. Це означає, що рухи й жести повинні гармоніювати з його зовнішністю, мовою, відповідати темі й стилю спілкування, а не дратувати чи викликати кепкування. Уривчасті, різкі рухи відлякують, заставляють аудиторію внутрішньо здригатися, ховатися. Мелодична, скоординована пластика створює враження легкості теми, що вивчається. Зачаровуючись грацією педагога, наслідуючи його, учні долають свою невпевненість як зовнішню, так і внутрішню й активно взаємодіють з ним.

Відомо, що учнівська аудиторія сприймає вчителя, перш за все, візуально. А тому пластична культура педагога справляє чи не найяскравіше враження. Перше, що привертає увагу учнів у пластичності вчителя, – це постава, а потім невербальні засоби спілкування – міміка, пантоміміка. Розглянемо перший елемент.

Постава – це звичне положення тіла, коли людина стоїть, ходить, сидить. Формується постава в процесі росту й розвитку людини; тому вона має індивідуальні особливості, пов'язані з умовами життя, професією, віком, станом здоров'я [12, с. 49].

Постава – це манера тримати своє тіло, це звичка, котра зовні фіксує запас тілесних і душевних сил людини. Гарна постава, гарна манера тримати своє тіло створюється вихованням, навчанням і тренуванням. Струнка постава – це вміння тримати й нести своє тіло так прямо й легко, начебто витягаєтеся нагору, а не осідаєте, не розгойдуєтеся й не закручуєтеся при кожному кроці. Правильна постава – це не тільки естетична норма особистої культури й здоров'я, це риса високого професіоналізму в багатьох видах діяльності, у тому числі й педагогічній.

Досконала постава – прояв внутрішньої гідності особистості. Пряма спина, підтягнутість, зібраність говорять про впевненість педагога у своїх силах, знаннях. У той же час сутулість, опущена голова, м'яві руки свідчать про внутрішню слабкість людини, її невпевненість у собі. Учителю необхідно виробляти манеру правильно стояти перед учнями на уроці.

Усі рухи й пози повинні привертати учнівську увагу своєю вишуканістю й простотою. Естетика пози не терпить поганих звичок: погойдування назад – уперед, переминання з ноги на ногу, манери триматися за спинку стільця, вертїти в руках сторонні предмети, почухувати голову, потирати ніс, смикати себе за вухо.

На думку А. Вербицької: «Правильна постава – це така організація тіла, коли голова тримається прямо, плечі дещо опущені, відведені назад і знаходяться на одному рівні, живіт підтягнутий, коліна виправлені, груди трохи виступають, руки вільно спущені донизу» [2, с. 45].

Довершена постава створює сприятливі умови для роботи рухового апарату. М'язи, що тримають тіло в рівновазі, знаходяться в найменшій напрузі, тонус їх рівномірний, що забезпечує готовність м'язів до рухової діяльності. Правильне положення тіла визначається в основному напруженням м'язів і зв'язок, що оточують хребет. Бездоганна постава залежить від злагодженої роботи м'язів, здорового хребта, голови, плечового поясу, тазу й ніг. Тому для виправлення постави підбираються такі загальнорозвиваючі вправи, які сприяють закріпленню, підвищенню тонусу одних м'язів і розтягненню інших. Для виховання постави має значення не тільки сила м'язів, але й рівномірний їх розвиток, розподіл м'язової напруги й гармонійна робота всіх м'язів, що дозволяють зберігати зразкову поставу тіла.

Складовою постави є поза (від лат. *Positio* – розміщення, розташування) – положення тіла в момент статичності, тобто стану спокою. Це довільна або випадкова постава тіла, типова для даної культури. Вона є знаком, що має комунікативний сенс і виявляє не тільки душевний стан людини, її здоров'я, манери тощо, але й її ставлення, налаштованість, наміри щодо співрозмовника (аудиторії). Позу треба вміти тримати під контролем свідомості. Вона має бути «узгоджена» з характером комунікативної ситуації [16, с. 65].

За Б. Голубовським: «Поза – пластично закінчене положення тіла, що визначає стан людини без усних коментарів. Кожен рух має свій початок, свій відправний пункт. Поза – м'язова координація, що дозволяє людині через тіло виявити свій внутрішній стан, «висловитись» у фізичній формі. За позою можна прочитати сутність образу людини, спрямованість її дій, відносини з навколишнім середовищем. Поза може стати життєвою філософією» [5, с. 39].

Відтак, поза – є важливою частиною загального враження про вчителя не тільки з точки зору емпатії, але й з точки зору його особистого стану. Якщо викладач

тримається скованим, напруженим, то це виявляється в його внутрішньому стані й почутті самоконтролю.

З цього приводу О. Гайхман стверджує, що хороша професійна поза означає рівномірний розподіл ваги тіла, розкутість, але не розхлябаність, енергійність. Поза ні в якому випадку не повинна виглядати завченою, неприродною, вона має бути раптовою й органічною, граційною [4, с. 64].

Існують пози побутові – положення тіла сидячи, стоячи, лежачи, які людина приймає у звичайних обставинах, і пози спеціальні. Попри побутових положень тіла в кожній людині протягом життя напрацьовуються «улюблені», типові для неї пози, які вона приймає в здебільшого повторюваних обставинах. Окрему групу складають пози, що виникають як реакція на деякі важливі події, частіш за все неочікувані обставини.

Звідси, поза – це елемент зовнішньої поведінки, що утримує певну смислову й емоційну інформацію й розглядається як складова пластичної характеристики образу [12, с. 55]. За позою досвідчені психологи вміють угадувати настрій, визначати характер, читати думки співрозмовника. Позу треба вміти тримати під контролем свідомості. З близько 1000 поз, які можна спостерігати під час спілкування, учителю бажано відібрати для себе 10–12, але естетичних, таких, що пасують комунікантові, увиразнюють його як особистість.

Друге місце в пластиці вчителя належить міміці (від грецьк. *mimikos* – «наслідування»). Цим терміном визначають рухи м'язів обличчя, що супроводжують психічні процеси, які відбуваються у свідомості людини (думки, почуття, настрої). У більшості випадків мімічні рухи супроводжують жести інших частин тіла.

Довільна міміка виникає як зовнішній прояв емоційних реакцій людини. Вираз обличчя характеризує тональність розмови. Великим мистецтвом вважається вміння стримувати довільні мімічні реакції, це є одним з правил хорошого тону [12, с. 43].

Міміка – як елемент кінесичної структури невербальної поведінки – є найбільш вивченим компонентом.

Дослідник Х. Міккін виділяє два головних напрямки у вивченні міміки.

Перший ставить своїм завданням виявлення елементів обличчя, головним чином, м'язів, які беруть участь у тих чи інших виразних рухах.

Другий займається зчитуванням (розшифруванням) емоцій і віднесенням їх до певної категорії. Викладачеві потрібно вміти тактовно проявляти свою міміку відповідно до стану та мати здатність правильно зрозуміти вираз обличчя учня. Нерідко вираз обличчя й погляд учителя впливають на учнів сильніше, ніж слова. Учні «читають» обличчя вчителя, угадуючи його ставлення, настрої, тому воно повинно не тільки виражати, але й приховувати почуття. Звичайно, вираз обличчя повинен відповідати характеру мови, ставленню до аудиторії. Тому він, як і весь зовнішній вигляд, має виражати впевненість, схвалення, осуд, незадоволення, радість, захоплення, байдужність, зацікавленість, обурення в десятках варіантів [11, с. 91].

Вражаючим елементом міміки є посмішка. Це винятковий несловесний знак етикетного спілкування. За словами чеського соціолога І. Томаса, «це найдієвіша зброя, за допомогою якої найлегше проникнути крізь панцир інших «Я». Вона покликана відтворювати широкий діапазон почуттів, що свідчать про духовне здоров'я й моральну силу людини. Розрізняється майже два десятки видів посмішки, які відбивають різні почуття й душевні стани.

Також виразними деталями міміки є брови, очі. Підняті брови виражають подив, зсунуті – зосередженість, нерухомі – спокій, байдужість, жваві – захоплення. Але найбільшу увагу на обличчі людини привертають очі. Очі – це «дзеркало душі», «вікна душі», які часто повідомляють більше, ніж слова. Психологи вважають, що «контакт

очей» має періодично повторюватися, триваючи щоразу 1–7 с. Існує чимало характеристик погляду: байдужий, веселий, глибокий, довірливий, доброзичливий, життєрадісний, колючий, кривий, привітний, скептичний, холодний та ін. Разом з тим загальновідомо, яке значення в педагогічній діяльності має погляд, наприклад, напрямок руху погляду дає важливу інформацію при взаємодії між учителем та учнем. Обмін поглядами є найшвидший різновид комунікації. Погляд структурує зустріч двох осіб і регулює процес діалогу, особливо зі зміною співрозмовника. Відповідно до наукових стверджень погляд виконує роль першочергового впливу, забезпечуючи зворотній зв'язок, учитель – учень, указуючи на його залучення до комунікації. У деяких випадках погляд може бути рівносильний нагороді або покаранню. Погляд передає найточнішу інформацію про стан людини, оскільки звуження й розширення зіниць не контролюється суб'єктом.

Дослідник Х. Рюкле розподіляє погляди таким чином: очі в очі, прищулений погляд, прямий, зверху, униз, косий погляд, що блукає, фіксований погляд для керування контактом [20, с. 184].

Відомий педагог В. Лабунська звертає увагу на наступні функції поглядів у спілкуванні:

- а) інформаційний пошук, коли протягом взаємодії лектор поглядає на слухача в кінці кожної репліки, і в ключові моменти – у середині репліки, а слухач – на лектора для отримання інформації зворотного зв'язку;
- б) звістка про звільнення каналу зв'язку;
- в) намагання приховати або показати своє «я»;
- г) установка й підтримка соціальної взаємодії;
- г) підтримка стабільного рівня психологічної близькості [10, с. 111].

Учителю варто уважно вивчити можливості свого обличчя, уміти користуватися виразним поглядом, намагатися уникати надмірної динамічності м'язів обличчя й очей («очей, що бігають»), а також і безжиттєвої статичності («скам'яніле обличчя»), прагнути позбутися напруження м'язів у найменш мімично рухливій частині обличчя.

Якщо міміка – це рухи м'язів обличчя, то рухи інших частин тіла, що мають виражальне значення, називають пантомімікою.

Розглянемо третій елемент пластики – пантоміміку (від грецького – «все» + міміка) – це жести, хода, рухи. Її кращі риси – стриманість у рухах, уміння безшумно підводитися й сідати, відсутність скутості, метушливості, знервованості. Кожне спостереження за поведінкою людини дає унікальний привід для розуміння її індивідуальності, цілей і характеру її дій – навіть тоді, коли при цьому не проллється жодного слова. Матеріалом для об'єктивної оцінки в такому випадку будуть тільки рухи або пози.

Найбільш виразним засобом кінесики є жест. Він чи не найчастіше вживається в невербальному спілкуванні. Будь-який жест, зміст якого для нас настільки важливий, не може виникнути поза дією об'єктивного закону рухів, які дані нам природою. Під жестом розуміються різноманітні зовнішні рухи людини, що несуть інформацію про її внутрішнє життя. Слід також відмітити, що мистецтво жести, уміння жестикулювати – це рідкісний дар.

Отже, жести повинні бути невимушеними й природними, відповідати потребам і призначенню (невиправданий жест – ворог вишуканості), бути різноманітними (одноманітність жестикуляції – ознака занудливості), бути помірними (надмірна жестикуляція говорить про безкультур'я), супроводжувати, а не плентатися позаду слова, краще не дотримати жест, ніж перетримати (гармонія – ознака чарівності).

Відчуєте дух жесту – у ньому секрет успіху. А відтак, усе вищесказане дозволяє зробити висновок: жести – це ключі від пластики [22, с. 1063].

Висновки. На сьогодні теорія та практика педагогічної культури не має однозначного поняття «пластична культура». Багато авторів висловлюють різні точки зору щодо естетичного прояву особистості, котрі ми вважаємо доцільним віднести до характеристики пластичної культури педагога-хореографа, але перевагу надаємо сукупності знань, світосприйманню, вчинкам і діям.

Також важливими характеристиками пластичної культури вчителя цього профілю ми вважаємо:

- сенситивність – загострена чуттєвість до зовнішнього середовища, яка проявляється в межах тієї чи іншої моделі сенситивної культури соціального оточення;
- чуттєвість – уміння за допомогою невербальних дій передавати характер емоційно-чуттєвого стану;
- усвідомленість – уміння свідомо та інтуїтивно контролювати й управляти своїм станом і функціями тіла;
- естетичність – здібність «одухотворювати», тобто стимулювати тілесні форми, наділяти їх естетичним і культурним змістом.

У процесі педагогічного спілкування пластична культура виконує такі функції: мотивуюча, мобілізуюча, атрактивна (притягальна) та інтерактивна. Комплексно всі ці функції повинні допомагати викладачеві впливати на соціально-психологічний механізм сприйняття його як особистості. Цьому також допомагає особистісна самопрезентація, яка передбачає вміння вчителя виглядати перед учнями не як посадова особа та не підкреслювати своїх рольових переваг.

Досліджуючи пластичну культуру вчителя хореографії, ми визначили її головні структурні елементи: технічна майстерність, особистісні якості, художнє виконання.

Дане дослідження не претендує на детальне вирішення порушеної проблеми. В подальшому науковому пошуку вбачаємо доцільним більш глибоке осмислення сутності, структурних компонентів пластичної культури майбутнього вчителя-хореографа, розробку нових методик її формування.

Список використаних джерел:

1. Верб М. А., Куценко В. Г. Педагогическая техника. Теория и методика коммунистического воспитания в школе. Москва: Просвещение, 1974. 278 с.
2. Вербицкая А. В. Основы сценического движения. Москва: Искусство, 1982. Ч. 1. 71 с.; 1983. Ч. 2. 52 с.
3. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Москва: Изд-во Акад. пед. наук, 1960. 500 с.
4. Гайхман С. И. Средства формирования всесторонне развитой личности. Волгоград, 1987. 196 с.
5. Голубовский Б. Г. Пластика в искусстве актёра. Москва: Искусство, 1986. 188 с.
6. Громов Ю. И. Танец и его роль в воспитании пластической культуры актёра. Санкт-Петербург: Гуманитарный ун-т профсоюзов, 1997. 224 с.
7. Кох И. Э. Основы сценического движения. Ленинград: Искусство, 1970. 559 с.
8. Кузьмина Н. В. Способности, одарённость, талант учителя. Ленинград: Знание, 1985. 32 с.
9. Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству: кн. для учителя. Москва: Просвещение, 1990. 159 с.
10. Лабунская В. А. Невербальное поведение (социально-перцептивный подход). Ростов-на-Дону, 1986. 280 с.
11. Миккин Х. Х. Роль коммуникативных движений в межличностном общении. Москва: МПА, 1977. 140 с.
12. Морозова Г. В. Пластическая культура актёра. Москва: ГИТИС, 1999. 313 с.

13. Морозова Г. В. Пластическое воспитание актёра в театральном вузе. Ленинград: Искусство, 1987. 117 с.
14. Никитин В. Н. Пластиковая драма. Москва: Искусство, 1999. 188 с.
15. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. акад. АПН України І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 2004. 421 с.
16. Радевич-Винницький Я. Г. Етикет і культура спілкування. Львів: Вежа, 2001. 213 с.
17. Райх В. М. Теория и практика формирования культуры педагогической деятельности. Москва: Знание, 1999. 162 с.
18. Ризз Т. И. Размышления о педагогической деятельности, культуре, мастерстве. *Педагогика*. 1995. (№ 4). С. 114–116.
19. Рожкова М. М. Формування пластичної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ. 2006. 26 с.
20. Рюкле Х. Ваше тайное оружие в общении. Мимика, жест, движение (Сокр. пер. с нем.). Москва: Интерэксперт, 1996. 280 с.
21. Станиславский К. С. Собрание сочинений: в 9 т. Москва: Искусство, 1986. Т. 2. 508 с.
22. Терешенко Н. Жест як складова пластичної культури вчителя. *Scientific Achievements of Modern Society: The 9th International Scientific and Practical Conference (April 28-30, 2020)* Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2020. P. 1062–1068.

References:

1. Verb, M. A., & Kutsenko, V. G. (1974). *Pedagogicheskaja tekhnika. Teorija i metodika kommunisticheskogo vospitaniia v shkole* [Pedagogical technique: Theory and methods of communist education at school]. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
2. Verbitckaia, A. V. (1982). *Osnovy stsenicheskogo dvizheniia* [Stage movement basics]. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
3. Vygotskii, L. S. (1960). *Razvitie vysshikh psikhicheskikh funktsii* [Development of higher mental functions]. Moskva: Izd-vo Akad. ped. Nauk [in Russian].
4. Gaikhman, S. I. (1987). *Sredstva formirovaniia vsestoronne razvitoi lichnosti* [Means of forming a comprehensively developed personality]. Volgograd [in Russian].
5. Golubovskii, B. G. (1986). *Plastika v iskusstve aktera* [Plastics in the art of an actor]. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
6. Gromov, Yu. I. (1997). *Tanec i ego rol v vospitanii plasticheskoi kultury aktera* [Dance and its role in the education of the plastic culture of the actor]. Sankt-Peterburg: Gumanitarnyi un-t profsoiuzov [in Russian].
7. Kokh, I. E. (1970). *Osnovy stsenicheskogo dvizheniia* [Stage movement basics]. Leningrad: Iskusstvo [in Russian].
8. Kuzmina, N. V. (1985). *Sposobnosti, odarennost, talant uchitelja* [Abilities, giftedness, teacher's talent]. Leningrad: Znanie [in Russian].
9. Kukharev, N. V. (1990). *Na puti k professionalnomu sovershenstvu* [On the path to Professional Excellence]. Moskva: Prosveshchenie [in Russian].
10. Labunskaja, V. A. (1986). *Neverbalnoe povedenie (sotsialno-pertseptivnyi podkhod)* [Non-verbal behaviour (social-perceptual approach)]. Rostov-na-Donu [in Russian].
11. Mikkin, H. H. (1977). *Rol kommunikativnykh dvizhenii v mezhlichnostnom obshchenii* [The role of communication movements in interpersonal communication]. Moskva: MPA [in Russian].
12. Morozova, G. V. (1999). *Plasticheskaja kultura aktera* [The plastic culture of an actor]. Moskva: GITIS [in Russian].
13. Morozova, G. V. (1987). *Plasticheskoe vospitanie aktera v teatralnom vuze* [Plastic education of an actor in a theater university]. Leningrad: Iskusstvo [in Russian].
14. Nikitin, V. N. (1999). *Plastikodrama* [Plastic drama]. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
15. Ziaziuna, I. A. (Ed.). (2004). *Pedahohichna maisternist* [Pedagogical skills]. Kyiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
16. Radevych-Vynnytskyi, Ya. H. (2001). *Etyket i kultura spilkuvannia* [Etiquette and culture of communication]. Lviv: Vezha [in Ukrainian].

17. Raikh, V. M. (1999). *Teoriia i praktika formirovaniia kultury pedagogicheskoi deiatelnosti* [Theory and practice of forming a culture of pedagogical activity]. Moskva: Znanie [in Russian].
18. Rizz, T. I. (1995). Razmyshleniia o pedagogicheskoi deiatelnosti, kulture, masterstve [Reflections on pedagogical activity, culture, skill]. *Pedagogika*, 4, 114 – 116 [in Russian].
19. Rozhkova, M. M. (2006). *Formuovannia plastychnoi kultury studentiv mystetskykh fakultetiv pedahohichnykh univertsytetiv* [Formation of plastic culture of students of art faculties at pedagogical universities]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Luhansk [in Ukrainian].
20. Riukle, H. (1996). *Vashe tainoe oruzhie v obshchenii. Mimika, zhest, dvizhenie* [Your secret weapon in communication. Mimicry, gesture, movement]. Moskva: Interkspert [in Russian].
21. Stanislavskii, K. S. (1986). *Sobranie sochinenii* [Collected Works]. Moskva: Iskusstvo [in Russian].
22. Tereshenko, N. (2020). Zhest yak skladova plastychnoi kultury vchytelia [Gesture as a component of plastic culture of the teacher], *Scientific achievements of modern society*, the 9th International scientific and practical conference. United Kingdom: Cognum Publishing House, Liverpool [in Ukrainian].

Tereshenko N. V.,
orcid.org/0000-0001-7851-0068

Medvid T. A.,
orcid.org/0000-0003-3207-9983

PLASTIC CULTURE AS A COMPONENT OF THE PEDAGOGICAL MASTERY OF THE FUTURE TEACHER-CHOREOGRAPHER

The article considers pedagogical mastery as an aspect of training choreographers. The authors note that pedagogical mastery is a set of personality traits that provides self-organisation of a high level of professional activity on a reflective basis.

One of the important factors of pedagogical mastery are the existent reality, and life observations.

An important role is played by the ability of the teacher, especially the teacher-choreographer, to express his inner world, to make it sensual and attractive. To convey his feelings, the teacher uses gestures, facial expressions, expressive stance, namely individual plasticity.

Among the diversity of professional and cultural potential of the future teacher of choreography, a special place belongs to the plastic culture, which we attribute to the indicators of pedagogical mastery.

Plastic culture is a concept that includes knowledge about the qualities of the body, skills and abilities, on the basis of which at emergence of the correct state of health organics of physical actions can arise. This concept is embodied in the harmony and expressiveness of movements and, most importantly, in the skilful mastery of the body.

One of the main characteristics of teacher plastics is harmony. The plastics feeling consists of skills which are formed during living movements. It means that movements and gestures should match the appearance, speech and have matched the topic and style of communication, it shouldn't be annoying and ridicules. The first thing that attracts the attention of students in the plastic of the teacher is posture and then non-verbal means of communication – facial expressions and pantomime. Posture is the natural position of the body when a person stands, walks, sits. Pose is the posture component. Pose is the main part of general impression of the teacher, but also in terms of his personal state.

In the process of pedagogical communication, plastic culture performs the following functions: motivating, mobilising, engaging (attractive), and interactive. All these functions in complex should help the teacher to influence the socio-psychological mechanism of his perception as a person.

Key words: teacher-choreographer, plastic culture, pedagogical mastery.

Дата надходження статті: 29.10.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Лимаренко А. І.